

УДК 364-43-057.875:613

О.Л. Файчук

РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті розглядається комплексна програма формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників, вимоги до її розробки та особливості впровадження у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: валеологічна культура, соціальні працівники, професійна освіта, комплексна програма.

Faychuk O.L. Development and introduction of complex program forming valeological culture of future social workers in the process of professional preparation.

Annotation. In article the comprehensive program of formation of valeological culture of future social workers, requirements to development and feature of introduction in the course of vocational training.

Key words: valeological culture, social workers, professional education, comprehensive program.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників в умовах сьогодення набуває особливої актуальності й гостроти. Адже від професійної культури і майстерності соціального працівника, його компетентності, здатності творчо підходити до розв'язання складних завдань, формування у клієнтів позитивної мотивації на здоровий спосіб життя залежить успіх його професійної діяльності. Процес формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників не може носити поверховий та епізодичний характер, оскільки мова йде про збереження і зміцнення здоров'я клієнтів соціальних працівників. Сформувати валеологічну культуру соціальних працівників неможливо, використовуючи лише можливості навчальних дисциплін. Саме тому виникає потреба залучення комплексу навчального, науково-дослідного, позааудиторного та практичного напрямків підготовки. Наявна навчально-виховна робота з майбутніми соціальними працівниками не достатньо уваги приділяє проблемі формування валеологічної культури, індивідуальному розвитку майбутнього фахівця в окресленому напрямку, здатного надавати допомогу різним категоріям клієнтів з урахуванням їх стану здоров'я.

У зв'язку з вищезазначеним постає потреба в розробці та впровадженні комплексної програми формування зазначеної якості, визначенні її змісту, характеристиці складових частини. Шляхами реалізації комплексної програми формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників є: лекційно-просвітницька робота, практичні заняття, тренінгові заняття, виконання студентами творчих завдань, самостійна робота студентів, їх участь у науково-дослідній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові публікації В.Андрущенка, А.Капської, О.Карпенко, І.Мельничук, В.Полтавця, Т.Семигіної, С.Харченка, Є.Холостової та інших присвячені питанням становлення соціальної освіти, розкриттю змісту та головних функцій професійної діяльності соціальних працівників, створенню моделей їх підготовки, дослідженню навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах.

Ученими розкрито можливості валеологізації навчального процесу в освітніх закладах. Значний інтерес в цьому плані викликають праці І.Беха, Л.Божовича, М.Євтуха, І.Зязюна, В.Сухомлинського, К.Ушинського, присвячені теоретико-методологічним, психологічним та культурологічним аспектам формування здорового способу життя особистості. Розкрито можливості формування здорового способу життя студентської молоді (Д.Анікеєв, В.Оржеховська, О.Язловецька), розкриваються також сучасні підходи до організації неперервної валеологічної освіти і виховання (Т.Нікіфорова, В.Панченко) тощо.

Наукові доробки О.Карпенко, В.Сластьоніна, А.Чернова, А.Ляшенка та ін. розкривають основні підходи до педагогічного забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідники розглядають окремі аспекти формування валеологічної культури особистості, що, на наш погляд, цілком виправдано складністю й багатогранністю досліджуваного явища. У той же час питання щодо розробки та впровадження комплексної програми формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників залишається недостатньо вивченим. Це й зумовлює доцільність розгляду означеної проблеми.

Формулювання цілей статті. Мета цієї статті – розкрити сутність та основні складові комплексної програми формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Розробка та впровадження комплексної програми формування валеологічної культури дасть змогу інтегрувати освітньо-виховні можливості навчальних дисциплін різних циклів та сконцентрувати увагу викладачів на найважливіших аспектах проблеми з формування валеологічної культури. Знання з різних циклів дисциплін допомагають студентам пізнати суть валеологічної культури на основі розгляду філософських, етичних, психологічних, правових аспектів. Упровадження цієї програми сприятиме узгодженню навчальних програм дисциплін з метою ефективного процесу формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників, дозволить створити цілісне бачення особливостей їх валеологічної діяльності з урахуванням потреб різних категорій клієнтів і виявити здатність студентів до реалізації способів валеологічної діяльності. Під час практичних занять і проходження практики студенти матимуть змогу отримати кваліфіковану допомогу в здобутті досвіду вирішення проблем клієнтів, пов'язаних зі здоров'ям, професійним удосконаленням з питань валеологічної культури.

Науково-дослідні можливості вищої школи виявляються в залученні студентів до проведення науково-дослідних проектів, наукових досліджень (курсіві, кваліфікаційні дослідження) з валеологічних питань. Саме науково-дослідна діяльність ВНЗ сприяє розвитку у студентів творчих здібностей, вихованню потягу до саморозвитку як під час навчання у вищій школі, так і в подальшій професійній діяльності. Науково-дослідна робота студентів становить найбільш ефективний метод підготовки якісно нових фахівців у вищій школі. Як зазначає Н. Погребняк, «вона максимально розвиває творче мислення, індивідуальні здібності, дослідницькі навички студентів, дозволяє здійснювати підготовку ініціативних фахівців, розвиває наукову інтуїцію, глибину мислення, творчий підхід до сприйняття знань та практичне застосування при вирішенні певних поставлених завдань» [3]. Навчання, здійснення науково-дослідної роботи, підготовка рефератів, курсових, дипломних і магістерських робіт з валеологічної тематики сприяє формуванню здоров'ятворчої поведінки.

З метою забезпечення якісного формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників викладачі вищої школи покликані особливу увагу звертати на виховні заходи. До них можна віднести різні форми позааудиторної роботи (прес-конференції, форуми, тематичні вечори, кураторські виховні години, індивідуальні бесіди, конкурси, Дні здоров'я, профілактичні акції тощо). Разом із тим можна використовувати таку форму, як зустрічі з цікавими людьми, адже, як зазначає М. Фіцула, «особливе місце у виховній роботі належить безпосереднім контактам студентів з цікавими людьми. Вони надають виховній роботі емоційного характеру, мають істотний вплив...» [6, с. 394].

Учені пропонують різні форми організації виховного впливу на студентів. Так, Н. Лізньова зазначає, що система виховної роботи у ВНЗ повинна бути спланована та включати в себе такі системні компоненти: виховання в процесі навчання; позааудиторну виховну діяльність; громадську роботу (превентивне виховання, включаючи підтримку здорового морально-психологічного клімату в колективі, стиль взаємин) [2].

Професійне становлення майбутніх соціальних працівників передбачає включення їх у систему позааудиторної діяльності. У ній відпрацьовуються різноманітні стратегії поведінки як на побутовому, так і на професійному рівнях. Відпрацювання типових ситуацій майбутньої професійної діяльності дає можливість навчитися знаходити правильні рішення у міжособистісних відносинах. Виходячи з цього, позааудиторна виховна робота, як зазначає Р. Абдулов, є необхідною складовою загального процесу виховання особистості у ВНЗ при узгодженій взаємодії всіх суб'єктів педагогічного процесу. Вона повинна бути скерована на

ефективну організацію самостійної навчальної роботи студентів, цілеспрямовану організацію їх дозвілля, максимальне задоволення пізнавальних і культурних потреб молоді, всебічний розвиток індивідуальних творчих потенцій студентів і, як наслідок, – на перехід до самовиховання [1, с. 5-10].

Значну роль у формуванні валеологічної культури майбутніх соціальних працівників відіграє їх практична підготовка, а саме – проходження практик у період навчання. На думку В. Скакуна, «практика – складова частина навчально-виховного процесу, що передбачена навчальними планами і програмами, організована в реальних виробничих умовах (або близьких до них) з метою формування у студентів уявлення про конкретну професійну сферу, навчання практичним заняттям, навичкам і умінням, придбання досвіду самостійної роботи з обраної професії. Практика – одна із форм навчання, що сприяє застосуванню та закріпленню на ділі знань, отриманих теоретичним шляхом, і є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки спеціалістів» [5, с.9]. Залучення студентів до різних видів діяльності, що має чітко сформульовані завдання, сприяє успішному професійному становленню.

Практична підготовка майбутніх соціальних працівників є важливою частиною освітньо-професійної програми їх навчання. Практика має велике значення для формування особистості фахівця і дає змогу: ґрунтовніше засвоїти необхідні валеологічні знання, сформувати валеологічні уміння та навички самостійного пошуку ефективних шляхів розв'язання проблем, пов'язаних зі здоров'ям клієнтів; приймати важливі професійні рішення з урахуванням наслідків для здоров'я свого та своїх клієнтів; оволодіти способами валеологічної діяльності з різними категоріями клієнтів. Розглядаючи особливості організації практики, В. Поліщук зазначає, що «ефективність практики залежить не лише від вдалого підбору базових закладів з добре поставленою роботою та творчо працюючим персоналом, але і від психологічної готовності студентів до роботи в соціальній сфері. Тому в процесі роботи зі студентами цим питанням приділяється особлива увага» [4, с.119].

Після проходження практики у студентів закріплюються: необхідні знання, зокрема валеологічного змісту, щодо форм і методів роботи; уявлення про майбутню професійну діяльність; уміння правильно обирати способи та методи роботи залежно від складності професійної ситуації та особливостей конкретної категорії клієнтів.

Перший розділ програми – «Формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників у процесі навчальної діяльності» – передбачає наповнення навчальних дисциплін, які викладаються студентам спеціальності «Соціальна робота», валеологічним змістом. Основною метою цього розділу є достатнє інформаційно-змістове забезпечення майбутніх соціальних працівників з питань валеологічного характеру. Досягнення поставленої мети передбачало вирішення таких завдань: аналіз навчальних і робочих програм навчальних дисциплін; оновлення змісту навчальних дисциплін різних циклів.

Для вирішення окресленої проблеми в межах навчальної діяльності майбутніх соціальних працівників були вивчені та розглянуті такі теми:

- Поняття «здоров'я», складові здоров'я та здорового способу життя;
- Соціальна робота з ВІЛ-інфікованими, нарко- та алкозалежними, хворими на туберкульоз та ін.;
- Формування здорового способу життя у молоді;
- Профілактичні програми: поняття та методика розробки.

Другий розділ програми – «Формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників у процесі науково-дослідної діяльності студентів» – передбачав забезпечення валеологічної спрямованості тематики студентських наукових робіт. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання: аналіз тем наукових студентських робіт; забезпечення валеологічної спрямованості науково-дослідної діяльності студентів.

Для вирішення цієї проблеми в межах науково-дослідної діяльності студентів основна увага акцентувалась на темах наукових робіт, що пов'язані зі здоровим способом життя, шляхами його формування у різних категорій клієнтів, профілактикою небезпечних захворювань (ВІЛ/СНІД, туберкульоз, гепатит, наркоманія, алкоголізм тощо). Зокрема було визначено такі теми:

- Роль дозвілля у формуванні здорового способу життя молоді;

- Адаптація сільської молоді до умов міста;
- Вплив батьків на формування здорового способу життя у дітей дошкільного віку;
- Корекція емоційного вигорання як професійної деформації у працівників пенітенціарних установ;
- Профілактика професійного вигорання серед соціальних працівників;
- Профілактика ВІЛ/СНІД у діяльності ТОВ Червоного Хреста.

Третій розділ програми – «Формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників у процесі проходження практик» – передбачав оволодіння студентами необхідними способами валеологічної діяльності, розвитку необхідних умінь у процесі проходження практик. Досягнення поставленої мети передбачало: аналіз програм проходження практики студентів спеціальності «Соціальна робота»; організацію волонтерської практики студентів з метою створення належних умов для засвоєння вмінь і способів валеологічної діяльності.

Для вирішення цієї проблеми в межах практичної підготовки студентів було проаналізовано програми практик студентів і доповнено їх додатковими завданнями, що мають валеологічну спрямованість. Основні завдання практики були спрямовані на:

- ознайомлення з валеологічними аспектами діяльності соціальних працівників установи;
- вивчення валеологічних та соціально-медичних проблем, що вирішуються установою;
- розкриття основних професійних ризиків для здоров'я соціальних працівників;
- характеристику профілактичної діяльності установи;
- розкриття суті та змісту програм валеологічної спрямованості, що реалізуються закладом;
- вивчення питань валеологічного характеру, що досліджуються установою;
- аналіз способів, що використовуються для організації валеологічної діяльності установи;
- характеристику профілактичної діяльності установи;
- розкриття суті та змісту програм валеологічної спрямованості, що реалізуються закладом;
- аналіз заходів валеологічного змісту, що реалізуються закладом;
- опис власної ролі в організації валеологічної діяльності закладу;
- представлення власного заходу валеологічної спрямованості;
- вивчення аспектів валеологічного характеру, що досліджуються установою;
- аналіз форм і методів, що використовуються для організації валеологічної діяльності установи;
- характеристику негативних чинників впливу на організацію валеологічної діяльності установи.

Четвертий розділ програми – «Формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників у процесі позааудиторної роботи» – передбачав використання таких форм роботи, як прес-конференції, форуми, круглі столи, кураторські виховні години, індивідуальні бесіди зі студентами, конкурси, тренінги тощо. Основною метою цього напрямку була організація позанавчальної діяльності студентів, яка б сприяла формуванню, зміцненню та збереженню їх здоров'я і формуванню здорового способу життя. Досягненню поставленої мети сприяла організація позааудиторної діяльності студентів, а також визначення напрямків позааудиторної діяльності студентів.

Для вирішення окресленої проблеми в межах позааудиторної діяльності студентів передбачено використання таких заходів:

- прес-конференції, форуми та «круглі столи»: «Здоров'я людини як соціальна цінність», «Стан здоров'я населення та шляхи його збереження», «Наш вибір – здоровий спосіб життя»;
- тематичні вечори, брейн-ринги: «Все про куріння», «Складові здорового способу життя», «Правила здорового способу життя»;
- кураторські виховні години, індивідуальні бесіди, консультації: «Шлях до здоров'я», «Синдром емоційного вигорання: причини та шляхи профілактики», «У здоровому тілі – здоровий дух!»;
- конкурси: «Тиждень здоров'я», стінгазета «Один день з життя здорової людини», тематичні есе;

– організація та проведення тренінгових занять: «Профілактика штучного переривання вагітності у молодих жінок», «Скажи наркотикам «Ні!»; «Профілактика безробіття молоді» тощо.

Конкретизація змісту комплексної програми формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників дає змогу вирішити багато питань, що подано для розгляду студентам у процесі навчальної, науково-дослідної, практичної та позааудиторної діяльності ВНЗ.

Висновки з даного дослідження. Розроблена та впроваджена комплексна програма спрямована на забезпечення ефективного процесу формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників. Йдучи шляхом валеологічного спрямування професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, ознайомлення їх зі знаннями валеологічного змісту, оволодіння необхідними способами валеологічної діяльності з різними категоріями клієнтів можна досягти бажаних результатів процесу формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників.

Перспективи подальших розвідок. У подальшому автором планується написання ще кількох статей з цієї проблематики, що стосуються результатів формувального експерименту та рекомендацій щодо формування валеологічної культури майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Абдулов Р. М. Організація позааудиторної виховної роботи зі студентами вищих навчальних закладів недержавної форми власності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Р. М. Абдулов. – Кривий ріг, 2004. – С. 5–10.
2. Лізньова Н. Ю. Педагогічне планування як аспект удосконалення організації системи позанавчального виховання у вищому навчальному закладі / Н. Ю. Лізньова // Вісник ЖДУ ім. Івана Франка. – Житомир, 2005. – Вип. 24. – С. 174–176.
3. Погребняк Н. М. Науково-дослідницька робота студентів у ВНЗ України / Н. М. Погребняк // Проблеми сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія : зб. наук. праць. – 2008. – № 20. Ч.2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2008_20_2/doc_pdf/Pogrebnyak_st.pdf
4. Поліщук В. Місце неперервної практики у цілісній системі підготовки соціальних педагогів / В. Поліщук // Вісник Львівського університету. 2001. – Вип. 15. Ч. 1. – С. 116–124.
5. Скакун В. А. Преподавание курса «Организация и методика производственного обучения» : методическое пособие / В. А. Скакун. – М. : Высшая школа, 1984. – 168 с.
6. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2010. – 455 с.

УДК: 322:261.7

М.М. Хрупало

ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА ТИЛУ

Анотація. У статті подається наукова інтерпретація поняття «професійна компетентність». Розглядається змістовий аспект професійної компетентності майбутнього офіцера тилу відповідно до професійної посадової позиції заступника командира, начальника служби, спеціаліста тилу як компетентного фахівця, який уміє самостійно орієнтуватися в мінливій соціальній та військовій реальностях, адекватно оцінювати її, приймати продумані, раціональні рішення, володіє сучасними тактиками і стратегіями командування військовими колективами.

Ключові слова: професійна компетентність, посадові обов'язки, курсант військового вишу, професійна діяльність майбутнього офіцера тилу, інтегративна характеристика особистості.

Hrupalo N. Content aspect of professional competence of future officer of rear.

Annotation. The article gives scientific interpretation of notion «professional competence». It examines content aspect of professional competence of future officer of rear according to professional official position of commander assistant, head of service, specialist of rear as competent specialist who can independently orient in changeable social and military realities, evaluate them adequately, to make considered, rational decisions; who masters contemporary tactics and strategies of command by military collectives.

Key words: professional competence, official responsibilities, student of military higher educational establishment, professional activity of future officer of rear, integrative description of individuality.